

Олена ШТЕПА,
кандидатка економічних наук, доцентка,
заступниця начальника відділу (Секретаріату)
Національної комісії у справах ЮНЕСКО
Міністерства закордонних справ України;

Анжела ЛЄБАХ,
студентка Навчально-наукового інституту міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

70-РІЧЧЯ УКРАЇНИ В ЮНЕСКО: ДОСВІД І ПЕРСПЕКТИВИ

Анотація. У статті розглянуто динаміку членства України в Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО) протягом останніх 70 років з особливим акцентом на дипломатичних зусиллях країни в умовах повномасштабного вторгнення. Наголошено на вагомій ролі співпраці з ЮНЕСКО для утвердження національної ідентичності, збереження культурної спадщини та захисту інтересів на глобальній арені. На тлі геополітичних викликів дипломатичні зусилля України в межах організації постають важливим механізмом для захисту суверенітету та посилення голосу держави в міжнародних справах.

Стаття підкреслює провідну роль ЮНЕСКО у поширенні зовнішньополітичних цілей України та розв'язанні нагальних глобальних викликів. Дотримуючись принципів багатосторонньої співпраці, Україна підтверджує свою відданість сприянню глобальному миру, справедливості та сталому розвитку.

Ключові слова: Україна, ЮНЕСКО, м'яка сила, багатостороння дипломатія, культурна спадщина.

70 років тому Україна зробила важливий крок для розвитку культурної та освітньої дипломатії, ставши членом ЮНЕСКО. Ця віха ознаменувала прагнення активно діяти у сфері міжнародної співпраці, об'єднуючи зусилля з іншими державами-членами організації для сприяння миру, справедливості та правам людини через освіту, науку і культуру. З моменту набуття членства 1954 року участь України в ЮНЕСКО вирізняється

непохитною відданістю поширенню принципів і цілей організації, сприянню глобальному миру та сталому розвитку.

На тлі сучасних геополітичних викликів членство України в ЮНЕСКО набуває все більшого значення для захисту суверенітету, збереження культурної спадщини та посилення голосу країни на міжнародній арені. Завдяки співпраці з організацією Україна посилено працює над збереженням культурної спадщини, сприяє мовному різноманіттю та розширює освітні можливості навіть в умовах повномасштабного вторгнення. Протягом останніх 70 років Україна бере активну участь в ініціативах ЮНЕСКО, демонструючи глибоку відданість місії організації щодо розбудови миру через освіту, науку і культуру.

Дипломатичні зусилля, реалізовані в межах ЮНЕСКО, відіграють вагомую роль у взаємодії України з міжнародним співтовариством, а надто перед лицем таких викликів, як повномасштабне вторгнення російської федерації. ЮНЕСКО є однією з провідних організацій, які засвідчують важливість багатосторонньої дипломатії, надаючи платформу для діалогу, співпраці та досягнення спільних цілей. У часи боротьби України за захист суверенітету та територіальної цілісності, значення ролі ЮНЕСКО в міжнародних відносинах важко переоцінити. Організація є важливим форумом для посилення голосу України на світовій арені, захисту інтересів і здобуття підтримки з боку міжнародної спільноти.

У перші десятиліття членства перед Україною поставали певні труднощі, пов'язані з потужним впливом Москви, що діяла з позиції розпоряджень і в цій сфері. Оцінюючи роботу України в організації, дослідники зазначають, що в ідеологічному контексті «єдиного й могутнього Радянського Союзу» Україну було позбавлено власної національної ідентичності [1]. Проте, навіть попри такі виклики, державі вдавалося використовувати ЮНЕСКО як майданчик для поширення інформації про свою культуру та історію.

1962 року розпочало роботу Постійне представництво УРСР при ЮНЕСКО, що дало Україні змогу брати активнішу участь, самостійно висувати пропозиції та проекти. За час членства в ЮНЕСКО Україна, зокрема, підписала 15 конвенцій, засвідчивши свою відданість цінностям організації. Крім того, наша держава неодноразово виступала з важливими ініціативами, пов'язаними з роботою організації, зокрема й щодо використання засобів масової інформації для зміцнення миру, недопущення пропаганди війни, насильства і ненависті між народами, захисту, збереження та відродження культурної спадщини тощо. Наприклад, на 27-й сесії Генеральної конференції ЮНЕСКО 1993 року Україна ініціювала розроблення Програми культури миру. Ця ініціатива заклала фундамент для переорієнтації діяльності ЮНЕСКО на зміцнення її етичної місії та ролі у формуванні психології культури миру, клімату довіри і толерантності [5].

Як ніколи актуальними є положення, задекларовані у Статуті ЮНЕСКО, які проголошують метою організації «сприяння миру та безпеці шляхом сприяння співпраці між націями через освіту, науку та культуру для розвитку загальної поваги до справедливості, до верховенства права та за права людини та основні свободи для всіх народів світу, незалежно від раси, статі, мови чи релігії, відповідно до Статуту ООН» [2]. Одним із завдань України в цьому контексті є мобілізація зусиль держав-членів ЮНЕСКО для послідовних, консолідованих та ефективних спільних дій, які б стали основою для досягнення зазначеної мети.

Сьогодні ЮНЕСКО є однією з основних платформ, яку Україна може використовувати для формування позитивного сприйняття у світовому співтоваристві, а також обстоювання головних позицій, серед яких і ті, що стосуються миру та безпеки. Тут першочергового значення набуває застосування механізмів м'якої сили, що, зокрема, фокусується на використанні культури, освіти, науки та спорту для забезпечення зовнішньополітичних цілей держави. Серед основних завдань, що їх реалізують відповідні компетентні органи, є популяризація української культури, зокрема матеріальної і нематеріальної культурної спадщини; сприяння міжнародній освітній і науковій співпраці, поліпшення міжнародного іміджу України та підвищення привабливості нашої держави, зокрема й у галузі освіти та туризму. Крім того, як зазначено у Стратегії діяльності Національної Комісії України у справах ЮНЕСКО, діяльність українських дипломатів має бути спрямована на розширення багатостороннього та двостороннього міжнародного співробітництва нашої держави в галузі освіти, науки, культури, спорту та направлена на залучення до діяльності ЮНЕСКО відповідних профільних установ держави. Нацкомісія, зокрема, відповідає за налагодження всебічної співпраці та встановлення взаємовигідних зв'язків у гуманітарній площині з національними комісіями у справах ЮНЕСКО іноземних країн і міжнародними неурядовими організаціями, що співпрацюють з організацією [4].

Попри виклики сьогодення, Україна залишається активним учасником і прагне якомога ефективніше співпрацювати з державами-членами. Продовження плідної роботи в межах ЮНЕСКО є свідченням стійкості та рішучості України перед обличчям безпрецедентних викликів. Варто також зазначити, що пам'ятна дата збігається з 70-річчям Гаазької конвенції про захист культурних цінностей у разі збройного конфлікту — документа, який має особливе значення для України в умовах зовнішньої агресії. З початку повномасштабного вторгнення, з ініціативи України було реалізовано низку заходів для захисту культурної спадщини. Зокрема, на третій позачерговій сесії Комітету із захисту культурних цінностей у випадку збройного конфлікту було ухвалено рішення надати посилений

захист об'єктам культурної спадщини України, що розташовані в різних регіонах нашої держави, зокрема в Києві, Львові, Одесі та Чернівцях [7]. За офіційними даними, з початку повномасштабного вторгнення було пошкоджено чи зруйновано понад 1700 об'єктів культурної інфраструктури та більш як 870 пам'яток культурної спадщини [6]. Завдяки активній співпраці з ЮНЕСКО 25 об'єктів культурної спадщини України мають найвищий рівень захисту від воєнних атак і загроз. Як зазначають працівники профільних відомств, таке рішення посилить безпеку об'єктів під час війни, потенційно даючи змогу компетентним органам усіх 88 держав-учасників Другого протоколу 1999 року переслідувати чи екстрадувати ймовірних правопорушників [6].

Крім того, Україна зробила значні кроки для збільшення впливу в органах ЮНЕСКО, забезпечивши собі чільні позиції в комітетах і програмах. Ці досягнення відображають проактивний підхід України до формування порядку денного ЮНЕСКО та промоції своїх інтересів на міжнародній арені. 2023-й став роком вагомих досягнень у цьому напрямі. Зокрема, Україну було обрано до таких органів і програм ЮНЕСКО, як Комітет всесвітньої спадщини (КВС); Виконавча рада Міжурядової океанографічної комісії (МОК); Міжурядова рада Програми «Інформація для всіх», Міжурядова рада Міжнародної програми розвитку комунікацій, Міжурядовий комітет з фізичного виховання та спорту. Нашу державу також обрали віцеголовою Комітету із захисту культурних цінностей у випадку збройного конфлікту та Глобальної робочої групи з імплементації Десятиріччя мов корінних народів Світу на 2024 рік, разом із Латвією та Азербайджаном Україну обрано до послідовного співголовування в зазначеній робочій групі на 2025–2027 роки. А 28 червня 2023 року в межах 32-ї сесії Асамблеї МОК Україну обрали до Виконавчої ради МОК. Росія, яка теж була серед кандидатів, програла ці вибори і втратила місце в керівних органах МОК.

Окрім активного забезпечення своїх позицій у комітетах та органах ЮНЕСКО, Україна також проводила кампанію з блокування кандидатур РФ на керівні посади. Цей напрям роботи є вкрай важливим з огляду на потребу не допустити поширення російського впливу на міжнародній арені. З початку повномасштабного вторгнення українські дипломати працювали над усуненням росії з чільних посад, зокрема з головування у КВС. Це стало одним із кроків для забезпечення ізоляції росії та значного послаблення її можливостей у міжнародних організаціях [3]. Співавторами звернення щодо необхідності перенести місце проведення 45-ї сесії КВС із Казані та усунення російського головування в комітеті стали 46 держав. У продовження блокування присутності росії у КВС Україна наприкінці січня 2023 року ініціювала звернення від члена КВС Болгарії з підписами

більшості країн Другої регіональної електоральної групи про те, що росія не представляє зазначеної групи в Бюро КВС, а отже, обіймає цю посаду незаконно після скасування в грудні 2022-го повноважень голови комітету. В контексті роботи, спрямованої на зменшення впливу РФ у діяльності ЮНЕСКО та на світовій арені загалом, однією з найвагоміших подій стала перша в історії поразка РФ на виборах до Виконавчої ради ЮНЕСКО, де країна мала майже постійне членство. Отже, лише протягом 2023 року росія зазнала поразки на виборах до 9 органів і програм ЮНЕСКО, що засвідчує втрату її авторитету серед держав-членів організації.

Завдяки активній дипломатичній роботі Україні вдалося заручитися значною прихильністю світової спільноти. Зокрема, Австрія, Бельгія, Данія, Ірландія, Іспанія, Італія, Канада, Литва, Люксембург, Монако, Словаччина, Сполучене Королівство, Швейцарія та інші країни активно підтримали програми ЮНЕСКО для України. Загалом у межах співпраці з ЮНЕСКО вдалося залучити понад 50 млн дол. для допомоги Україні. Важливою була також підтримка з боку Групи друзів України в ЮНЕСКО, створеної 2016 року. Група друзів активно адвокатує відповідні рішення Виконавчої ради ЮНЕСКО, а також є ініціатором та учасником заяв у межах ЮНЕСКО. Наприклад, у березні 2024-го група вкотре підтримала Україну, рішуче засудивши російську агресію.

Серед визначних подій, що засвідчили ефективність дипломатичних зусиль України та залученість ЮНЕСКО до моніторингу подій в Україні і сприяння у протидії агресії, можна виокремити перший візит Генеральної директорки ЮНЕСКО Одрі Азуле до України та перший візит делегації Групи друзів України в ЮНЕСКО до України. Не менш значним кроком, який продемонстрував посилення співпраці, стала участь ЮНЕСКО у третьому саміті міжнародної Кримської платформи. Співпраця України та ЮНЕСКО в цьому контексті є вкрай важливою з огляду на потребу підвищити обізнаність світової спільноти про події в Україні, залучити підтримку міжнародних організацій для реалізації програм з відбудови, а також консолідувати зусилля у протидії російській агресії.

Окрім сприяння реалізації зовнішньополітичних цілей, ЮНЕСКО є важливою для України платформою для розв'язання глобальних проблем. За час співпраці з організацією наша країна ініціювала багато міжнародних програм і проектів, зокрема й щодо зміцнення миру, недопущення пропаганди війни, насильства і ненависті між народами. Сьогодні Україна також широко підтримує ініціативи інших держав, спрямовані на захист довкілля, забезпечення свободи слова, розвиток науки тощо. Крім того, Україна є активним членом низки груп друзів: пріоритету Африка; Афганістану; з питань гендерної рівності; з питань освіти в умовах надзвичайних ситуацій тощо.

Нині співпраця з ЮНЕСКО є одним із пріоритетних напрямів роботи для України. В умовах сучасних геополітичних викликів організація надає можливість напрацювати дієві механізми розв'язання глобальних проблем. Особливо важливою є можливість залучення до співпраці з ЮНЕСКО представників громадських організацій, молоді, учнів. Цьому сприяє активна участь України в різних форматах, які пропонує ЮНЕСКО: від Мережі асоційованих шкіл до Глобальної мережі міст, що навчаються.

Для забезпечення ефективної взаємодії з ЮНЕСКО Україні варто враховувати всі зміни та події на світовій арені. Наприклад, важливо конструктивно реагувати на такі кризи та конфлікти, як палестино-ізраїльська війна, а також посилювати залученість африканських країн і малих острівних держав до підтримки ЮНЕСКО, працювати над спільними проектами з південноамериканськими та арабськими державами. Як показує практика, участь у заходах, присвячених культурі різних регіонів світу, реалізація спільних заходів і взаємна підтримка ініціатив позитивно впливають на одержання ширшої підтримки України з боку різних держав, зокрема й тих, що перебувають під прямим чи опосередкованим впливом РФ.

Отже, сім десятиліть членства України в ЮНЕСКО вирізняються непохитною відданістю принципам і цілям організації, попри всі перешкоди. Дипломатичні досягнення України в межах ЮНЕСКО, прикладом яких є проактивні ініціативи та дедалі більший вплив на роботу організації, відображають стратегічний підхід країни до формування міжнародного порядку денного та протидії зовнішнім впливам. Успіх України в мобілізації підтримки з боку різних країн підкреслює важливість побудови коаліції та багатосторонньої співпраці для розв'язання нагальних проблем за допомогою ЮНЕСКО як платформи для культурної дипломатії та діалогу. Крім того, за час членства в ЮНЕСКО Україна не тільки посилила свій голос на світовій арені, а й зробила внесок у сприяння миру, справедливості та збереженню культури в усьому світі. Наша держава залишається непохитною у своїх зобов'язаннях перед ЮНЕСКО, визнаючи організацію важливим інструментом для поширення своїх зовнішньополітичних цілей і сприяння глобальному миру та розвитку. З огляду на виклики сьогодення, постійна взаємодія з ЮНЕСКО є важливою частиною розбудови діалогу, взаємодії та взаєморозуміння між націями. Дотримуючись принципів багатосторонньої дипломатії, інклюзивності та співпраці, Україна підтверджує свою роль активного та конструктивного члена міжнародної спільноти в межах діяльності ЮНЕСКО.

1. Зорінець С.Ю. Україна в ЮНЕСКО: перспективи співробітництва та діяльність щодо внесення об'єктів до Списку Всесвітньої Спадщини // Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Філософія, культурологія, соціологія. 2015. Вип. 9. С. 71–82.

2. Конституція ЮНЕСКО (Статут Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури) від 16.11.1945. Дата оновлення: 12.05.1954. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_014#Text
3. Оприлюднено лист-звернення до членів Комітету всесвітньої спадщини ЮНЕСКО // Постійне представництво України при ЮНЕСКО. 7 квітня 2022. URL: <https://unesco.mfa.gov.ua/news/opriplyudneno-list-zvernennya-do-chleniv-komitetu-vsesvitnoyi-spadshchini-yunesko>
4. Стратегія діяльності Національної Комісії України у справах ЮНЕСКО // Міністерство закордонних справ України. URL: <https://mfa.gov.ua/storage/app/sites/1/UNESCO%20National%20Commission/strategiya-diyalnosti-natsionalnoi-komisii-ukraini-u-spravakh-yunesko.pdf>
5. Участь України у діяльності ЮНЕСКО // Міністерство закордонних справ України. 15 квітня 2024. URL: <https://mfa.gov.ua/mizhnarodni-vidnosini/yunesko/uchast-ukrayini-u-diyalnosti-yunesko>
6. Ще 5 об'єктів культурної спадщини України внесено до Міжнародного списку культурних цінностей, які перебувають під посиленням захистом // Урядовий портал. 15 грудня 2023. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/shche-5-objektiv-kulturnoi-spadshchiny-ukrainy-vneseno-do-mizhnarodnoho-spysku-kulturnykh-tsinnos-tei-iaki-perebuvaiut-pid-posylenym-zakhystom>
7. ЮНЕСКО надало посилений захист 20 об'єктам культурної спадщини України // Постійне представництво України при ЮНЕСКО. 7 вересня 2023. URL: <https://unesco.mfa.gov.ua/news/yunesko-nadalo-posilenij-zahist-20-obyektam-kulturnoyi-spadshchini-ukrayini>

Olena SHTEPA,
*PhD in Economics, Associate Professor
Deputy Head of the Division (Secretariat) of the
National Commission of Ukraine for UNESCO
Ministry of Foreign Affairs of Ukraine;*

Anzhela LIEBAKH,
*Student of Educational and Scientific Institute of International Relations,
Taras Shevchenko National University of Kyiv*

70TH ANNIVERSARY OF UKRAINE IN UNESCO: EXPERIENCE AND PROSPECTS

Abstract. This article examines the dynamics of Ukraine's membership in the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO) over the past seven decades, with special attention paid to the country's diplomatic efforts in the face of a full-scale invasion. Highlighting Ukraine's strategic interaction with UNESCO, the article focuses on the role of soft power in the formation of international relations. Through a comprehensive analysis of Ukraine's historical path within UNESCO, from acquiring membership in 1954 to contemporary challenges such as Russian aggression, the article highlights Ukraine's unwavering commitment to promoting UNESCO's principles of protecting peace, justice, and the development of education and culture.

Beginning with Ukraine's initial struggles against external influences, particularly within the context of the Soviet Union, the article traces the nation's evolution within UNESCO, emphasising its commitment to asserting national identity, preserving cultural heritage, and advancing global peace. It elucidates Ukraine's strategic utilisation of UNESCO as a platform for promoting soft power mechanisms, multilateral cooperation, and coalition-building to address pressing global issues, including the ongoing conflict with the Russian Federation. Against the backdrop of geopolitical challenges, Ukraine's diplomatic efforts within UNESCO are becoming an important mechanism for protecting sovereignty and strengthening the state's voice in international affairs.

The work highlights Ukraine's diplomatic achievements within the framework of UNESCO's operations, the country's proactive approach to securing key positions in various committees and programs, as well as the implementation of consolidated efforts to ensure peace. Furthermore, the article underscores UNESCO's key role in promoting Ukraine's foreign policy goals and in addressing urgent global challenges. Adhering to the principles of multilateral cooperation, Ukraine reaffirms its commitment to promoting peace, justice, and sustainable development.

Keywords: Ukraine, UNESCO, soft power, multilateral diplomacy, cultural heritage.